

Poglavlje 2

Kako da procenite umetničko delo ako niste stručnjak

U ovom poglavlju

- ▶ Postati poznavalac
- ▶ Kako prepoznati kvalitet
- ▶ Prevazići knjiško znanje
- ▶ Ostati poznavalac

Bilo je mnogo nadarenih i oštrookih *kustosa* (čuvara i zaštitnika) u 129 godina dugoj istoriji njujorškog Muzeja umetnosti Metropoliten – hiljade njih, stručnjaka u tako različitim oblastima kao što su stari Egipat, oružja i oklopi, grafike, crteži, fotografije. Poredajte sve diplome kustosa koji su radili u muzeju Metropolitenu svih ovih godina – sve te diplome i doktorate – i protezaće se od Mejna do Oregonia. Pa ipak, najbolji kustos u istoriji ove važne institucije bio je samouk u oblasti istorije umetnosti. Veći deo života je proveo kao berzanski mešetar. Njegovo ime je Vilijam Ajvinz (William Ivins) i upravo je on zaslužan za zasnivanje obimne i raznovrsne kolekcije grafika u Metropolitenu. Bio je verovatno najlegendarnije „oko“, odnosno poznavalac, u istoriji Metropolitena.

Kako postati poznavalac

Šta znači „imati dobro oko“, odnosno biti poznavalac (*connoisseur*)? To je neko ko trenutno može da uoči sve tanane nijanse kvaliteta dela. Kako je Bil Ajvinz postao tako vrstan poznavalac? Prvo, želeo je da upozna umetnost i drugo, posedovao je urođen talenat, godinama zanemaren, da proceni umetničko delo. Međutim, bilo mu je potrebno mnogo više od toga. Shvatio je da nikad neće moći da razume umetnost na pravi način, ukoliko joj se ne posveti u potpunosti.

Da biste postali poznavalac, onaj ko razume umetnost, morate videti sve. Ivins se posvetio grafici. Pregledao je na desetine hiljada dela, svih vrsta i nivoa kvaliteta. Uskoro je svojim izoštrenim umom mogao da napravi spisak svake pojedine odlike bilo kog dela – trenutke genijalnosti kao i sitne nepravilnosti. Ako proučite svaku od hiljadu postojećih Rembrantovih grafika, one koje su u odličnom stanju, one koje nisu, autentične primerke, kopije i imitacije, naučićete da prepoznote kvalitet za kraće vreme nego što ste očekivali. Ajvinz je naučio. I to samo tako što je otvorio oči i posmatrao.

Kako razlikovati pravo delo od sumnjivog

Ukoliko pažljivo pregledate svaku sliku, skicu ili crtež velikog flamanskog majstora iz 17. veka, Petera Paula Rubensa – ima ih stotine – moći ćete, i na kilometarskoj razdaljini, da razlikujete autentično Rubensovo delo od sumnjivog. Ukoliko se udubite u apsolutno sve što je Klod Mone ikada naslikao, bez obzira da li se slika nalazi u muzeju Orsej u Parizu, u muzeju Geti u Los Andelesu, ili u spavaćoj sobi bogatog kolecionara na Park aveniji, postaćete stručnjak za Monea. Nakon potpune predanosti moći ćete, i sa velike razdaljine, da uočite da li je u pitanju autentično delo ili prevara.

Ne morate da počinjete od vrhunskih dela. Ako krenete skromno od udubljivanja u one keramičke zelene žabe ili klovbove na crnom somotu, kroz izvesno vreme moći ćete da razumete Rembrantove grafike, Moneove slike, ili Rubenove crteže. Napredovanje ka sve višem i boljem je prirodan proces – to je samo pitanje vremena.

Ispitivanje autentičnosti dela

Učenje iz knjiga i odlaženje na bezbrojna predavanja najboljih profesora i stručnjaka može da vam pomogne da izoštrite oko. Međutim, to nije isto što i totalna posvećenost. Nakon što sam stekao doktorat iz istorije umetnosti i arheologije, priključio sam se osoblju Metropolitena (na najnižem stepenu kustoskih lestvica) i, na sopstveni užas, shvatio da moram naporno da radim da bih prevazišao robovanje teorijama koje idu ruku pod ruku s doktoratom. Morao sam da počnem da gledam umetnička dela uživo. Nema više crnobelih fotografija, ni učenja iz knjiga.

Na početku karijere, imao sam sreću da radim sa mlađim nemačkim višim kustosom koji je preko specijalne stipendije došao u Njujork na godinu dana i bio postavljen uodeljenje za srednji vek gde sam i ja radio. Posle radnog vremena, zajedno smo proučili gotovo svaki predmet iz staklenih vitrina u galerijama. Tokom narednih meseci, uzeo sam u ruke hiljade umetničkih dela – rukopisa, skulptura, ukrašenih relikvija, predmeta od slonovače, emajla, srebra i zlata. Videvši sve ove predmete iz

blizine i iz svih uglova, osetivši njihovu težinu, proučivši pod lupom i reflektorima najsitnije neravnine i udarce vremena i shvativši kako su napravljeni, doživeo sam pravo otkrovenje. Vremenom sam na isti način počeo da se udubljujem u umetnička dela iz svih drugih galerija u Metropolitenu.

Moj nemački „učitelj“ me je vodio kroz sve etape ovog puta i podsticao da ispitujem umetnička dela kao da su ljudska bića. „Postavljaj pitanja! Zašto je nešto ovakvo a nešto drugo onako?“ Sećam se kako je jednom uzeo božanstveni nemački gotski relikvijar u obliku srebrnog kažiprsta postavljenog na tri tanušne nožice, ukrašenog predivnim prstenom sa velikim smaragdom. „Proždiri ovo!“ terao me je. „Očima ga oljušti kao što bi ljuštio luk! Ispituj ga.“

Komad je muzeju poklonio početkom 1930. bogati industrijalac koji se specijalizovao za skupljanje srednjevekovnih relikvija. Relikvijari u obliku prsta su prava retkost – a oni ukrašeni smaragdima su jedinstveni. Predmet je bio zapanjujuće lep i veoma skup, ali nije bio iz 13. veka, upozorio me je moj „učitelj“. U pitanju je prevara. Da bih i ja to otkrio, zahtevao je da relikviji postavim neka pitanja.

- ✓ **Zašto smaragdni prsten ne može da se skine sa prsta?** Ovo je loš znak jer nijedna prava relikvija u obliku prsta, u vreme kada je napravljena, ne bi mogla da bude ukrašena svetovnim ornamentom. Prstenje je uvek dodavano kasnije, u znak poštovanja prema sveučilja je prava kost sačuvana u relikviji-prstu.
- ✓ **Otkuda tri mala srebrna žiga na jednoj od nožica?** To su tipične izvozne oznake koje su stavljane samo na zlato, a ne na srebro. Tako se radilo tokom 18. a ne 13. veka i to u Francuskoj, ne u Nemačkoj.
- ✓ **Zašto je crna materija od koje je načinjen zapis (koji je usput i nečitljiv) običan katran (moj „učitelj“ je sa lakoćom skinuo komadić i bukvalno ga okusio)?** Ova materija bi trebalo da bude kao ugalj crn emajl (koji se zove *niello*).

Svi problematični odgovori na ova pitanja svode se na to da li je relikvijar autentičan ili nije i da li je napravljen samo zato da namami bogatog kolekcionara. Vremenom sam naučio da sam „ispitujem“ dela i da na sopstveni način otkrivam moguće nedoslednosti. Ovo nikada ne bih mogao da naučim čitajući knjige i pohađajući seminare. Postao sam *connoisseur* samo zahvaljujući posvećenosti koja me je osposobila da trenutno reagujem na svako delo. Mogu vrlo brzo da uočim kako stoji stvar sa kvalitetom – dobro, bolje, najbolje, i brzo da odlučim da li nešto treba kupiti ili ne.

Ostati u formi

Nije važno na koji način „gutate“ umetnost. Najbitnije je posmatrati orijinale mada i reprodukcije mogu da vas održe u formi. Jedan od najboljih trgovaca umetničkim delima nikada nije odlazio na spavanje a da prethodno nije pregledao desetine fotografija raznih dela. Tako je održavao kondiciju.

Udubljivanje u umetnost ne znači samo ispitivanje originala. Ono podrazumeva i promišljeno čitanje literature i prelistavanje stručnih časopisa. Međutim, najvažnije je gledati, gledati, stalno. Posmatranje umetničkih dela će zainteresovanu, a nestručnu osobu preobraziti u odličnog stručnjaka. Lepota je u tome što bilo ko, uz malo vremena i predanosti, može to da postigne.

Najvažniji, takoreći nužan uslov, jeste da nikad ne propustite priliku da pažljivo pogledate svako delo (čak i one žabe), da ga dodirnete (ako je to dozvoljeno) i da postavite mnoštvo pitanja. Ja to uvek činim i, bez obzira na to o kakvom je delu reč, skoro po pravilu, naučim nešto novo.